

MÜNEBBİHAT ADLI ESERİN İBN HACER EL-ASKALÂNÎ'YE AİDİYETİ ÜZERİNE*

Mehmet TURAN

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi, turanm@ankara.edu.tr

Geliş Tarihi/Received:

21.03.2018

Kabul Tarihi/Accepted:

10.04.2018

e-Yayım/e-Printed:

27.06.2018

ÖZ

Bazı Medreselerde okutulan aynı zamanda imamlar ve vaizler tarafından halkı bilgilendirmede yararlanılan eserlerden biri de "*Münebbihatu İbn Hacer el-Askalânî*" adıyla şöhret bulan eserdir. Bu eser halk arasında rağbet görmüş ve halkın teveccühüne mazhar olmuştur. İbn Hacer el-Askalânî'nin telif ettiği eserler arasında bulunmamasına rağmen kendisine nispet edilen bu eserin ona ait olup olmadığının tespit edilmesi kanaatimizce büyük önem arz etmektedir. Zira İbn Hacer el-Askalânî'ye nispetinden dolayı eserin içinde yer alan bilgilerin sahih telakki edildiği ve pek çok kimse tarafından bu nedenle husn-u kabul gördüğü bilinen bir gerçektir. Bu çalışma söz konusu eser hakkında bilgi vermekte ve eserin İbn Hacer'e nispetinin doğru olup olmadığını konu edinmektedir.

Anahtar Kelimeler: İbn Hacer el-Askalânî, Münebbihât, Hadis, İbn Hicci/Hacerî, Vaaz, Medrese.

ON BELONGING OF WORK NAMED MUNEBBIHAT TO IBN HAJAR AL-ASQALANI

ABSTRACT

One of the works studied in some madrasas, and also benefited by imams and preachers to inform public is the work famous for its name "*Munebbihat of Ibn Hajar Al-Asqalani*". This work has found approval by public and gained their favour. Although it is not among the works Ibn Hajar Al-Asqalani compiled, to our knowledge, it bears great importance to find out whether this work belongs to him or not. Because it is a well-known fact that the information in the work are considered as true due to the comparison of it to Ibn Hajar Al-Asqalani; therefore, it has received significance acceptance by many people. This study gives information about the work aforementioned; and investigates whether this work belongs to Ibn Hajar or not.

Key words: Ibn Hajar Al-Asqalani, Munebbihat, Hadis, Ibn Hijji/hajari, Sermon, Madrasa.

MÜNEBBİHÂT (EL-MÜNEBBİHÂT ALE'L-İSTİ'DÂD Lİ-YEVMİ'L-ME'ÂD) ADLI ESER

1. Eserin Tanıtımı

Münebbihât, isminden de anlaşılacağı gibi, tasavvufî mahiyetteki hikmet ve hakikatlerin, ayet ve hadislerle mezcedilerek harmanlandığı öğüt ve uyarıları içermektedir. İbn Hacer el-Askalânî'ye (ö. 852/1449)¹ nispet edilen bu eser, *Münebbihât* diye meşhur olmakla beraber bazı nüshalarda eserin ismi *el-*

* Bu makale "*İbn Hacer el-Askalânî'ye Nispet Edilen Münebbihat Adlı Eserdeki Merfu Hadislerin Değerlendirilmesi*" başlıklı tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

¹ İbn Hacer'in tam adı Ahmet b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Mahmut b. Ahmet Şihabuddin Ebû'l-Fazl el-Askalânî el-Mısırî el-Kahiri eş-Şafîî (773-852)'dir. Lakabı Şihabuddin künyesi ise Ebû'l-Fazl'dır. Mısır'da dünyaya gelen İbn Hacer, ilim ve kültürün oldukça geliştiği Memluklular devrinde yaşamıştır. İbn Hacer büyük çoğunluğu hadis ilimleri olmak üzere edebiyat, fıkıh ve pek çok farklı alanda çok sayıda eser telif etmiştir. *Sahih-i Buhârî*'ye yaptığı şerh olan *Fethu'l-Bari* ile onun mukaddimesi, *Tabsiretu'l-Muntebih bi Tahrîri'l-Muştebih* ile *Tehzîbu't-Tehzîb*, *Lisanu'l-Mizan* ile hadis usulüne dair kaleme aldığı *Nuhbetü'l-Fiker* ve *Sahih-i Buhârî*'nin muallak hadislerine dair olan *Tağliku't-Ta'lik* onun önemli görülen eserlerindedir. (Daha geniş bilgi için

Münebbihât ale'l-İsti'dâd li-Yevmi'l-Me'ad olarak verilmektedir.² Söz konusu eserde İbn Hacer'e ait bir mukaddime bulunmamaktadır. Fakat eserin başında kim tarafından yazıldığı bilinmeyen bir mukaddime yer almakta olup özetle şu ifadeler aktarılmaktadır:

“Bu öğütler İbn Hacer künyesiyle şöhret bulan Ahmed b. Alî b. Muhammed b. Ahmed Şihâbuddin Ebû'l-Fazl el-Askalânî el-Mısırî eş-Şafîî (773-852) tarafından ahiret gününe hazırlık olsun diye kaleme alınmıştır. Bu uyarılar ikili, üçlü ona kadar devam eden gruplar halinde derlenmiştir.”³

Ahiret gününe tam anlamıyla hazırlanabilmek için bir kısmı ikili, bir kısmı üçlü, bir kısmı dörtlü olmak üzere ona kadar gruplandırılmış öğüt ve uyarılardan müteşekkil bir risale olan *Münebbihât*, aynı zamanda medreselerde okutulan ve halk arasında rağbet gören bir eserdir. Vaaz nitelikli bu eserde, takva ve ahlak konuları yoğunluktadır. Eser dokuz bölümden oluşmakta olup her bir bölümün başında öncelikle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerine yer verilmekte, daha sonra sahabe ve tabiînin ileri gelenleri ile tasavvuf âlimlerinin konu ile ilgili hikmetli sözleri sıralanmaktadır. Ayrıca yeri geldiğinde konu ile ilgili dikkat çekici şiirlere de yer verilmektedir. Eserde hadisler ile diğer zatlara ait sözler senetsiz olarak aktarılmıştır.⁴

2. Eserin Baskıları ve Eser Üzerine Yapılan Şerh ve Tercümelere

Münebbihât adlı eserin çeşitli baskıları bulunmaktadır. Ulaşabildiğimiz kadarıyla İstanbul'da *Münebbihâtü İbn Hacer el-Askalânî* adıyla 1315/1897 yılında Daru't-Tibâati'l-Âmire, 1322/1904 yılında Mahmut Bey Matbaası, 1324/1906 yılında Osmanlı Kütüphanesi ve 1960 yılında Eser Kitabevi tarafından neşredilmiştir. Ayrıca bu eser Muhammed Mustafa Han tarafından Matbaa Mustafâiyye'de 1270/1854 yılında yayınlanmıştır. Bunlar ulaşabildiğimiz en eski matbu' nüshalardır.

Münebbihât adlı eseri Muhammed b. Nevevî el-Cavî şerh etmiştir. Eserinin ismi *Nesâihu'l-İbad fi Beyani Elfazi Münnebbihât a'la'l-İsti'dâdi li Yevmi'l-Me'ad*'dir. Bu şerh Mısır'da 1357/1938 yılında üçüncü baskı olarak Matbaatu Mustafa el-Babî el-Halebî ve Evladuhu, Beyrut-Lübnan'da 2013 yılında Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye tarafından ikinci baskı olarak neşredilmiştir. Kitapta *Münebbihât*'ın tam metni verilmekte, alt kısmında ise metin şerh edilmektedir. Bu şerhte *Münebbihât*'taki lafızların daha kolay anlaşılabilmesi için açıklamalar yapılmış, bazı ibareler kelime kelime ele alınarak izah edilmiştir. Yer yer konunun anlaşılmasını sağlayan veya konuyla alakalı ayet ve hadislerle yer verilmiş, ayrıca konuyu anlaşılır kılmak için şiirlerden de yararlanılmıştır. Hadislerin geçtiği kaynaklara şerhte değinilmemiş, hadisler *Münebbihât*'ta olduğu gibi senetsiz olarak aktarılmış ve sıhhat dereceleriyle ilgili herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır.

Münebbihât farklı kimseler tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. İlki, İzmir eski müftülerinden Celal Yıldırım tarafından *Münebbihât Hakikattan Katreler Dönüş Gününe Hazırlanmak Üzere Tenbihler* adıyla tercüme edilmiş olup İstanbul'da Bahar Yayınevi tarafından ve İzmir'de 1965 yılında Ticaret Matbaacılık tarafından baskısı yapılmıştır. Ayrıca eser *Erdem Yolcusuna Uyarılar* adıyla Osman Arpaçukuru tarafından da Türkçeye çevrilmiş ve İlke Yayıncılık tarafından 2000 yılında İstanbul'da neşredilmiştir. Eserin *Altın Öğütler* adıyla tercümesi ise Mehmet Can tarafından yapılmış Osmanlı Yayınevinde İstanbul'da neşredilmiştir. Eser *Münebbihât Uyarılar* adıyla Yılmaz Özdemir tarafından Türkçeye çevrilmiş Bahar Yayınları tarafından 2007 yılında basılmıştır. Eser son olarak Saim Güngör tarafından tercüme edilmiş, *Münebbihât (Öğütler)* adıyla Pamuk Yayıncılık tarafından 2010 yılında basılmıştır.

3. Eserin Önemi

Münebbihât, İbn Hacer'e nispetiyle halk arasında meşhur olmuştur. Özellikle Güneydoğu'da yaygın olarak bilinen bu eser bilhassa cami imamaları tarafından vaazlarda kullanılmaktadır. İbn Hacer'e nispetinden dolayı cami imamlarının içindeki bilgilere güvenerek bu eserden yararlandıkları ve vaazlarında kullandıkları bilinmektedir.⁵

Bu kitap aynı zamanda bazı medreselerde, öğrencilere program dışı okutulmaktadır. Kanaatimizce bu kitabın Osmanlı döneminde basılıp neşredilmiş olması, bu kitabın eskiden beri bilinip önemsendiğine işaret etmektedir. Medreselerde hadise dair derslerin mürettep cami dersleri (sıra kitapları) içerisinde yer almadığı bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle hadis ve hadis usûlü dersleri, okunması gereken zorunlu dersler arasında yer almamakta, sıra kitapları dışında isteğe bağlı yan ders olarak, o da sadece hadis metinlerinin okutulduğu bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim medreselerde okuyan ve medreselerde müderrislik yapan bütün hocalar, hadis metinlerinin medresede yan ders olarak

bk.; Mehmet Turan, “Meşhur Hadis Âlimi İbn Hacer El-Askalânî'nin Hayatı ve İlmi Kişiliği”, *Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hakemli Dergisi*, Yıl 2017, Cilt 1, Sayı 1.

² M. Yaşar Kandemir, “İbn Hacer el-Askalânî”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1999, c.19, s.529.

³ İbn Hacer el-Askalânî, *Münebbihât*, Daru't-Tibâ'ati'l-Âmire yy. 1897, s.2.

⁴ Makale çalışmamızı bitirdikten sonra bu konuda benzer bir çalışmanın Ferhat Gökçe, “İbn Hacer el-Askalânî'ye Nispet Edilen “el-Münebbihât” İsimli Eser Üzerine” *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2017, c.VI, sayı.1.” yayınlanmış olduğunu gördük.

⁵ Daha önce beraber görev yaptığımız imam arkadaşlarımızdan bazılarının bu eseri vaazlarda kullandığına bizzat şahit olmuş bulunmaktayız. Ayrıca bu eserin içinde bulunan hadislerle müellifi İbn Hacer'den dolayı sahih gözüyle baktıkları tarafımızdan gözlemlenmiştir.

okutulduğunu, fakat usule dair bir eserin okutulmadığını, bunun büyük bir eksiklik olduğunu dile getirmişlerdir.⁶

H. Musa Bağcı, Diyarbakır ve çevresinde 15'e yakın medrese âlimi ile birer röportaj yapmış ve “*Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi -Diyarbakır Örneği-*” adlı bir makale kaleme almıştır. O, söz konusu makalesinde, medrese âlimlerinin hadis/sünnet hadis usûlü ve edebiyatıyla ilgili görüşlerini tespit etmeye çalışmış ve medrese eğitimi alan öğrencilere okutulan hadisle ilgili kitaplar hakkında şu bilgilere yer vermiştir.

“Görüştüğümüz medrese hocaları medresedeki öğrenci profili ve okutulan kitaplar konusunda şu bilgileri vermişlerdir: Medreselere genelde iki grup öğrenci gelirdi. Asıl öğrenci grubu diye tanımlanabilecek bir grup vardır ki bunlar son derece zeki ve ilim almaya istidatlı öğrencilerdir. Medresede bu öğrencilere özel bir önem verilir, sarf ve nahiv ilimleriyle ilgili baştan sona bütün sıralı kitaplar okutulurdu. Bu sıralı kitapların dışında öğrencinin kendi isteğiyle ve ayrı bir zamanda öğrencinin okuduğu hadis kitapları vardır ki bunlar da çok fazla değildir. Görüştüğümüz medrese hocaları bizzat hocalarından okudukları kitapları şöyle sıralamışlardır. en-Nevevî (676/1277)'nin “*Riyâzu's-Salihîn*”i ve “*Erbe'ûn*” adlı eserleri, Mansur Ali Nasîf'in “*Tacu'l-Câmiu li'l-Uşûl fî Ehâdisi'r-Rasûl'ü*”, tek bir örnek olarak İbn Hacer el-Heytemî'nin “*es-Savâiku'l-Muhrika*”sı, Ahmed el-Haşimî (1943)'in “*Muhtâru'l-Ehâdis*”i, İbn Hacer el-Askalânî (852/1448)'nin “*Münebbihât*”ı gibi hadis kitapları yan ders olarak ve program dışı okutulmaktadır.”⁷

Görüldüğü gibi medrese hocalarının okudukları kitaplar arasında İbn Hacer'e nispet edilen *Münebbihât* adlı eser de yer almaktadır. Medresede zeki öğrencilere yan ders olarak okutulan hadisle ilgili eserler arasında *Münebbihât*'ın sayılması, bunun medreselerde önemli bir eser olarak kabul edildiğine yorumlanabilir.

Makalenin devamında:

“Medreselerde bir diğer grup öğrenciler vardır ki bunlar fazla zeki olmayan, ilim elde etmeye kabiliyeti olmayıp gelecek vad etmeyen ya da yaşları çok ilerlemiş kimselerdir ki onlar gerek fıkıh gerekse hadis alanında ibtidâî denilebilecek bir takım bilgiler alarak yetişirler ve eğitimlerini kısa sürede tamamladıktan sonra bunlar köylerde fahri imam olarak görev alırlardı. Bunlar medresedeki temel dersleri değil sadece basit fıkıh ve hadis alanındaki kitapları okurlardı. Bu tür öğrencilerin sayılarının az olduğunu da belirtelim. Bunlar hadis alanında en-Nevevî'nin *Riyâzu's-Sâlihîn*'i ve *Erbe'ûn'u*, İbn Hacer'in *Münebbihât*'ı ve Ahmed el-Haşimî'nin *Muhtaru'l-Ehâdis* gibi hadis kitaplarını okurlardı. Bunların bunun dışında imamlık yaparken en fazla kullandıkları kitaplar ise *Tenbihu'l-Gafilin*, *Bustanu'l-Arifin*, *Durretu'l-Vaizîn*, *Tenvîru'l-Kulûb*, *Hazinetu'l-Esrar*, İmam el-Gazâlî'nin *İhya-i Ulûmi'd Dîn'i* ve *Mükâşefetu'l-Kulûb türü* vaaz kitapları idi. Bu tür hocalara halk arasında *Mele-i Şer'* (Şer'î hoca) denirdi. Burada bu vaaz türü eserlerinin bir kısmını ilk gruptaki imam-hatiplik ve müftülük yapan medrese mezunlarının da kullandığını ifade etmek gerekir.”⁸

Görüldüğü üzere burada da okutulan hadis kitapları arasında İbn Hacer'e nispet edilen *Münebbihât'a* yer verilmiştir. Ayrıca yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bu kitabın imamlar tarafından vaazlarda kullanıldığı belirtilmiştir. *Din Görevlilerinin Hadis Bilgileri Üzerine* adlı bir makale kaleme alan Mehmet Bilen, Şırnak'ta ankete katılan din görevlilerine hadis ile ilgili olarak okudukları kitapları tespit etmek amacıyla bir takım sorular sormuştur. Sorulan sorulara verilen yanıtlar arasında İbn Hacer'e nispet edilen *Münebbihât*'ı da görmekteyiz.⁹ Bu da Güneydoğu'da *Münebbihât* adlı eserin yaygın olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Şunu da belirtmeliyiz ki *Münebbihât*'ın yaygın olarak kullanımı, daha çok fahri imam olarak görev yapıp medrese eğitimini tamamlayamamış, halk arasında da *Mele-i Şer'* (Şer'î hoca) olarak bilinen kimseler tarafından olmuştur.¹⁰

Ayrıca bilinmelidir ki birçok medrese hocası bu eserde geçen hadislerin sıhhatinden şüphe duymaktadır. Bağcı, medrese hocalarının, *Münebbihât*'ta geçen hadislerin sıhhatiyle ilgili düşüncelerine şu şekilde yer vermektedir:

“Medresede çok yaygın olarak hemen hemen bütün talebeler tarafından okunan ve mev'iza türünde yazılmış eserlerden biri olan ve İbn Hacer el-Askalânî'ye nispet edilen “*el-Münebbihât ale'l-İsti'dâd liyevmi'l-Mî'âd li'n-Nush ve'l-Vedâd*” adlı eserdir. Medrese hocaları arasında “*Münebbihât-ı İbn Hacer*” diye meşhurdur. Bu eserin İbn Hacer'e nispeti şüphelidir. İbn Hacer'le ilgisi bulunmamakla beraber *Münebbihât-ı İbn Hacer* adıyla çeşitli baskıları bulunan kitabı (Bombay 1270/1853; İstanbul 1315/1899; 1322/1904; İzmir, 1963; İst, 1974) Kâtip Çelebi, Zeynu'l-Kudât Ahmed b. Muhammed el-Hiccî'ye nispet etmiş olup eser muhtemelen Şihabuddin İbn Hiccî (816/1413) tarafından kaleme alınmıştır. Eser, bazı yazmalarında İbn Hacer el-Mekkî'ye de izafe edilmektedir. Hz. Peygamber'e ait olduğu ifade edilen hadisleri ihtiva etmekle birlikte sahabe, tabi'ün ve hakîmlerin, tabiblerin kelim-i kibarlarına da

⁶ H. Musa Bağcı, “Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi –Diyarbakır Örneği-”, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Sayı 1, Nisan 2009, s.47.

⁷ Bağcı, “Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi” s.48.

⁸ Bağcı, “Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi” s.48-49.

⁹ Mehmet Bilen, “Din Görevlilerinin Hadis Bilgileri Üzerine”, *İslami İlimler Dergisi*, Yıl 2, Sayı 2, Güz 2007, s.92.

¹⁰ *Mele-i Şer'* (Şer'î hoca) tabiri Diyarbakır başta olmak üzere Batman, Mardin ve Urfa çevrelerinde kullanılmaktadır.

yer vermektedir. Birçok medrese hocası tarafından bu eserde geçen hadislerin sıhhat şartlarını taşımadığı gerekçesiyle zayıf olduğu ve ciddiye alınabilecek hadisler ihtiva etmediği ifade edilmektedir.”¹¹

Sonuç olarak yazarından dolayı halkın bu kitaba teveccüh gösterdiği, bu eserin pek çok medrese öğrencisi tarafından okunduğu, eserin fahri hocalar başta olmak üzere kimi imam ve vaizler tarafından da yaygın olarak kullanıldığı ve vaazlarda bu kitaba itimat edildiği ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Münebbihât (el-Münebbihât Ale'l-İsti'dâd Li Yevmi'l-Me'âd) Adlı Eserin İbn Hacer'e Aidiyeti

İbn Hacer çok sayıda kıymetli eser kaleme almıştır. İsmail Paşa İbn Hacer'e ait Yüzü aşkın eser zikretmiş; fakat bunlar arasında *Münebbihât*'a yer vermemiştir.¹² İbn Hacer'in hayatını kaleme aldığı *el-Cevâhir ve'd-Durer* adlı eserinde öğrencisi Sehâvî, İbn Hacer'e ait 273 kitap ismi sıralamıştır. Sehâvî, söz konusu kitaplar arasında *Münebbihât* adlı bir esere değinmemiştir.¹³ Ayrıca Sehâvî'den sonra telif edilen kaynaklarda da böyle bir nispete kesinlikle rastlanmamıştır. Şakir Muhammed bu sayıyı 282 olarak zikretmiştir.¹⁴ Abdussettar eş-Şeyh ise İbn Hacer'in hayatını konu aldığı eserinde ona ait 289 eser ismi nakletmiştir.¹⁵ Yaptığımız araştırma neticesinde mezkûr eserler arasında İbn Hacer'in *Münebbihât* adlı eserine rastlanmamıştır.

Uzak durulması gereken sakıncalı eserleri *Kütüb Hazzera minha'l-Ulema'* adlı eserinde listeleyen Ebu Ubeyde Meşhur b. Hasan Al Selman *Kutubun Manhule* başlığı altında müelliflerin olmadığı halde kendilerine nispet edilen yani müellifleri adına uydurulmuş eserleri zikrederken bunların arasında İbn Hacer'e nispet edilen *Münebbihât* adlı esere de yer vermektedir. Söz konusu eserinde Ebu Ubeyde, bu kitabın yanlış yere İbn Hacer'e nispet edildiğini bunun en kuvvetli delilinin de İbn Hacer'in bizzat kendisinin İbrahim b. Muhammed b. Mueyyed b. Hamuveyh el-Cuveyni Sadru'd-Din Ebu'l-Mecam'i İbn Sa'de'd-Din eş-Şafii es-Sufi'nin hayatını aktarırken İmam Zehebî'den bu şahıs hakkında naklettiği şu sözdür: “Bu şahıs geceleyin odun toplayıcılardandır. (gece odun toplayan kimselerin yaptığı gibi rastladığı her rivayeti hadis diye nakleden kimse kastedilmiştir.) İkili üçlü ve dörtlü gruplardan müteşekkil uydurma hadisleri bir araya toplardı.”¹⁶ Ebû Ubeyde bu vasıfların *Münebbihât* adlı esere ait olduğunu söylemekte ve devamında bu eserin yanlış yere İbn Hacer'e nispet edildiğini, aslında eserin yukarıda ismini verdiğimiz İbrahim b. Muhammed'e ait olduğunu vurgulamaktadır.¹⁷

Ayrıca eserde Şehy Abdurrahman Fahurî'nin 1978 yılında “*el-Camia'tu's-Selefiyye*” adlı dergide bu konuyla ilgili bir makale yazdığı belirtilmiş ve söz konusu makalede bu eserin İbn Hacer'e nispetinin yanlış olduğunun açıkça ifade edildiği aktarılmıştır. Eserde konu ile ilgili olarak başka âlimlerin görüşlerine de yer verilmiş ve eseri okuyup içindeki mevzu hadisleri gören bir kimsenin kesin bir şekilde bu eserin İbn Hacer'e ait olamayacağı kanaatine sahip olacağı dile getirilmiştir.¹⁸

Kâtip Çelebi *Keşfu'z-Zunûn* adlı eserinde, *el-Münebbihât 'ale'l-isti'dad li-yevmi'l-Mi'ad (me'ad) li'n-Nuhs ve'l-vedad* adlı eseri Zeynu'l-Kudat Ahmed b. Muhammed el-Hicci'ye nispet etmektedir. Eserin içeriği hakkında da biraz bilgi veren Kâtip Çelebi, el-Hicci'nin bu eserde bir kısmı ikili bir kısmı üçlü bir kısmı dörtlü olmak üzere ona kadar gruplandırılmış öğütleri içeren hadisleri bir araya topladığını söylemektedir.¹⁹ Bu da birebir elimizde mevcut olan *Münebbihât*'ın içeriğiyle eşleşmektedir.

Abdussettar eş-Şeyh İbn Hacer'e ait 289 eser zikretmekte bunların arasında *Münebbihât* adlı esere de yer vermektedir. Fakat Abdussettar eş-Şeyh kitaba dipnot düşmekte ve dipnotta bu kitabın İbn Hacer'e ait olmadığını; sırf bu kitabın İbn Hacer'e nispetinin hata olduğunu belirtmek için bu kitabı zikrettiğini açıklamaktadır. Abdussettar eş-Şeyh devamında Beyrut'ta *el-İsti'dad li-yevmi'l-Mi'ad* adıyla Daru'l-Kalem'de basılıp İbn Hacer'e nispet edilen bu eserin, gerçekte İbn Hacer'e ait olmadığını kitabın ona nispet edilmesinin de büyük bir hata olduğunu söyler. Aslında kitabın Ahmed İbn Hicci'ye ait olduğunu zamanla *ابن حجر* lakabının tashife uğrayarak *ابن حجر* dönüştüğünü ve hata ile ona nispet edildiğini söyler.²⁰

Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde İbn Hacer'in hayatını kaleme alan M. Yaşar Kandemir, İbn Hacer'e nispet edilen kitaplar adlı bir başlık açıp ve İlk sırada *el-Münebbihât (el-Münebbihât 'ale'l-isti'dad li yevmi'l-Mi'ad (me'ad) li'n-Nuhs ve'l-vedad)* adlı eseri zikretmektedir. Çeşitli baskıları bulunan bu eserin

¹¹ Bağcı, “Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi” s.50.

¹² İsmail paşa el-Bağdadî, *Hediyetu'l-Ârifin Esmâ'u'l-Müellefin ve Asaru'l-Musannifin min Keşfi'z-Zunûn*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 1992, c.5, s.128-130.

¹³ Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî, *el-Cevâhir ve'd-Dürer fi Tercemet-i Şeyhülislâm İbn-i Hacer*, Daru İbn-i Hazm, Lübnan-Beyrut 1999, c.2, s.660-695.

¹⁴ Şakir Mahmut Abdu'l-Munim, *İbn Hacer el-Askalânî Musannefâtuhu ve Dirasetun fi Menhecîhi ve Mevaridîhi fi Kitâbihi'l-İsâbe*, Muessesetu'r-Risale, Beyrut 1997, 1. Baskı, c.1, s.173-386.

¹⁵ Abdussettar eş-Şehy, *el-Hafiz İbn Hacer el-Askalânî*, Daru'l-Kalem, Dimeşk 1992, 1. Baskı, s.376-489.

¹⁶ Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dureru'l-Kamine fi A'yani Miete's-Semaniye*, Dairetu'l-Mearifi'l-Osmaniyye, Haydarabad-Hind 1972, c.1, s.76.

¹⁷ Ebu Ubeyde Meşhur b. Hasan Al Selman, *Kütüb Hazzere minha'l-Ulema'*, Daru's-Sumay'i, Riyad 1995, c.2, s.326,330.

¹⁸ Ebu Ubeyde, *Kütüb Hazzere minha'l-Ulema'*, s.2, s.327-330.

¹⁹ Hâcî Halife Mustafa b. Abdullah Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-Zunun an Usami'l-Kutub ve'l-Funun*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 2008, c.3, s.394.

²⁰ Abdussettar, *el-Hafiz İbn Hacer*, s.481.

(Bombay 1270/1853; İstanbul1315/ 1899, 1322/1904; İzmir 1963; İstanbul 1974) İbn Hacer ile bir ilgisi olmadığını belirten M. Yaşar Kandemir, yukarıda aktardığımız gibi yanlışlığın İbn Hicci kelimesinin İbn Hacer şeklinde okunmasından kaynaklandığını; ayrıca eserin bazı yazmalarında İbn Hacer el-Mekki'ye nispet edildiğini aktarmaktadır.²¹

Şâkir Muhammed Abdulmun'im *İbn Hacer el-Askalânî Musennefâtuhu ve Dirase fi Menhecîhi ve Mevaridîhi fi Kitabihi el-İsabe* adlı eserinde İbn Hacer'e ait 282 eser ismi vermektedir. İbn Hacer'e nispet edilen kitaplar diye bir başlık açan Abdulmun'im bu başlık altında *Münebbihât* adlı esere de yer vermektedir. Abdulmun'im söz konusu eser hakkında şu mülahazalarda bulunmaktadır:

1. Bu eserdeki üslup, İbn Hacer'in hadisleri zikrederken kullandığı usluba muhaliftir. Ayrıca hadislerin senedlerini belirtme, metin tenkidi ve metinler arasındaki farklılıkları beyan etme yöntemine de aykırıdır.

2. Ne muasırları ne de öğrencileri tarafından bu eserin ona ait olduğu zikredilmemiştir.

3. Ulaşabildiğim mahtut nüshaların çoğunda İbn Hacer'in ismi bulunmamaktadır.²²

Süleymaniye Kütüphanesi'nde *Münebbihât* adlı eserin 30'dan fazla mahtut nüshası bulunmaktadır. Bu nüshaların orijinal kopyaları üzerinde yaptığımız araştırmalar neticesinde bu eserlerden 11 tanesi Zeynu'l-Kudât Ahmed b. Muhammed el-Haceri'ye; 12 tanesi Ahmed b. Muhammed el-Hüccî/el-Hicci'ye; 2 tanesi Ahmed b. Muhammed el-Cümehi'ye; 2 tanesi İbn Hacer el-Askalânî'ye; 1 tanesi Necmuddin Ebu Hafs Ömer b. Muhammed b. Ahmed en-Nesefî'ye ve 1 tanesi Ahmed b. Muhammed el-Hücceni'ye nispet edilmektedir. Bu nüshalardan birinde, her iki nisbet bir arada kullanılarak eserin nispeti Ahmed b. Muhammed el-Hicci el-Hacerî şeklinde yapılmıştır.²³ Bunun yanı sıra bu şahısların isimleri, baba isimleri ve lakapları aynıdır. Bu da İbn Hicci veya İbn Haceri diye bu eserin nispet edildiği şahısların aynı kişi olduğu kanaatine varmamızı sağlamıştır. Mahtut nüshaların çoğunluğunda eserin İbn Hicci'ye nispet edilmiş olması nedeniyle eserin ona ait olduğunu düşünmekteyiz. Bununla ilgili olarak yazma eserlerin ilk sayfalarının orijinal kopyalarından bir kaç tane örnek ekte sunulmuştur.

Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde İbn Hicci'nin hayatını kaleme alan Sabri Hizmetli *Münebbihât* ile ilgili şu değerlendirmede bulunmaktadır: “*Bazan İbn Hacer el-Askalânî'ye nisbet edilmekle birlikte yazma nüshalarının çoğunda müellifi Zeynükkudat Ahmed b. Muhammed el-Hicci (el-Hacerî) olarak kaydedilen el-Münebbihât 'ale'l-isti'dad li-yevmi'l-mi'ad adlı eserin İbn Hicci'ye ait olması muhtemeldir.*”²⁴ Diğer taraftan *Münebbihât* adlı eser Brockelmann tarafından Ebu Hafs Necmüddin b. Muhammed b. Ahmed en-Nesefî es-Semerkindî'ye nispet edilmiştir.²⁵

Yukarıdaki mülahazalar göz önünde bulundurulduğunda eserin İbn Hacer'e ait olmadığı anlaşılmaktadır. Zira *Münebbihat* adlı eserde hadisler senetsiz olarak zikredilmekte, raviler hakkında hiçbir değerlendirme yapılmamaktadır. Ayrıca yukarıda zikrettiğimiz diğer hususlara da bu eserde riayet edilmemiştir. İbn Hacer'in hayatını kalame alan öğrencisi Sehâvî ona ait 273 eser adı zikretmekte fakat bunlar arasında *Münebbihât* adlı bir esere yer vermemektedir. Bunun dışında İbn Hacer'in hayatının ve eserlerinin konu edildiği ne klasik ne de modern dönemde telif edilen eserlerde ona ait böyle bir kitaptan söz edilmektedir. Bu da eserin ona aidiyeti hususunda ciddi şüpheler uyandırmaktadır. İbn Hacer'in İlmi kişiliği, tenkitçi kimliği, hadis ilmindeki yetkinliği, kitaplarındaki üslubu ve kitabın muhtevası göz önünde bulundurulduğunda bu eserin İbn Hacer'e nispetinin yanlış olduğu açıkça görülmektedir. Onun gibi büyük bir muhaddisin içinde son derece zayıf ve uydurma hadisleri bünyesinde barındıran bir eserden uzak olacağı ve kitabın ona nispet edilmesinin de son dere yanlış olacağı gün gibi ortadadır. Zira çalışmamızın başında zikrettiğimiz muteaahir veya matbu bazı nüshaların üzerinde bulunan İbn Hacer nispeti hiçbir ilim erbabı tarafından tasdik edilmemiştir.

Kısaca ifade etmek gerekirse bu eserin İbn Hacer'e ait olduğu ne biyografik ne de bibliyografik kaynaklarda yer almaktadır. Ayrıca üslup yönünden onun kaleme almış olduğu diğer eserlerden oldukça farklıdır. İhtiva ettiği uydurma ve zayıf rivayetler İbn Hacer gibi bir hadis otoritesinin kaleminden çıkacağına benzememektedir.²⁶

²¹ M. Yaşar Kandemir, “İbn Hacer el-Askalânî”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1999, c.19, s.529.

²² Şâkir Mahmut, *İbn Hacer el-Askalânî*, c.1, s.395.

²³ Söz konusu mahtut nüshalar; 00781, 01230, 00149, 00381, 00675, 00445, 01013, 00072, 02863, 02122, 03696, 03648, 01058, 00780, 00741, 00035, 00050, 01868, 03660, 04930, 00427, 00419, 05358, 00847, 00443, 01468, 00286, 01819, 02075, nolu demirbaş numaralarıyla Süleymaniye Kütüphanesinde yer almaktadır.

²⁴ Sabri Hizmetli, “İbn Hicci”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1999, c.20, s.67.

²⁵ Ayşe Hümeýra Aslantürk, “NESEFÎ, Necmeddin” *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2006, c.32, s.573.

²⁶ Eserde bulunan ve Hz. peygambere nispet edilen merfu hadislerin tahrir ve tahlili için bk.: Mehmet Turan, İbn Hacer el-Askalânî'ye Nispet edilen Münebbihat adlı Eserdeki Merfu Hadislerin Değerlendirilmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2017, s. 25-121.

Kanaatimizce bu eser 751/1350 yılında Dimeşk'te doğup 816/1413 yılında vefat eden Ebü'l-Abbas Şihabuddin Ahmed b. Alaiddin İbn Hicci'ye ait olabilir.²⁷ Zira kaynaklarda İbn Hicci künyesiyle bilinen ve tanın tek şahıs budur. Bu nedenle eserin ona ait olması kuvvetle muhtemeldir.

Kur'an-ı Kerim'i Şemseddin b. Habş'ın yanında okuyan²⁸ İbn Hicci başta babası olmak üzere Şemseddin İbn Kadi Şühbe, Bahaeddin Ebu'l-Beka, Taceddin ve Takiyuddin es-Subkî ile İbn Kadî ez-Zebedanî gibi âlimlerden fıkıh dersleri aldı. Hadis öğrenimini ise İbn Kesir ve İbn Rafi'nin yanında tamamladı. Ebu Abbas el-Attabi ve diğer bazı âlimlerin yanında nahiv okudu.²⁹

Emeviyye Camii'nin hatipliğini yapmakla beraber Şafii mezhebine bağlı medreselerde müderrislik yapmış, bazı zamanlarda kadı naibi olarak kadılık görevini yürütmüştür.³⁰ Takıyyüddin İbn Kadi Şühbe ve oğlu Bedreddin İbn Kadi Şühbe onun öğrencileri arasında bulunmaktadır. Dimeşk/Sam'da kendisine birçok kere baş kadılık makamı teklif edilmesine rağmen görev almayı kabul etmeyen İbn Hicci ömrünün geri kalanını kitap yazmakla ve ibadetle geçirdi.³¹

Kaynaklarda İbn Hicci'ye ait çoğu eserin Tatar istilası sırasında yakıldığı nakledilmiştir.³² İbn Hicci'nin kaleme aldığı eserlerin başında *ez-Zeyl 'ala Tarihi İbn Kesir* adlı çalışma gelmektedir. Bu kitabı İbn Kesir'in *el-Bidaye ve'n-Nihaye* adlı tarihine zeyil olarak hazırlamıştır. İbn Hicci'nin diğer eserleri günümüze ulaşmamakla beraber kaynaklarda okuduğu ders kitaplarını ve hadis aldığı hocalarının isimlerini *el-Mu'cem* adlı eserinde topladığı, Dimeşk medreseleri hakkında yazdığı *ed-Daris min ahbari'l-Medaris* ile çeşitleri ilimlere dair kaleme aldığı *Cemu'l-Mufterik* adlı eserinin bulunduğu ayrıca İbn Abdulhadî'nin *el-Muharrer* adlı eserine bir şerh yazdığı öğrenilmektedir.³³

Yukarıda aktardığımız bilgiler göz önünde bulundurulduğunda eserin kesin bir şekilde İbn Hacer'e ait olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Eserin kime ait olduğuna gelince; kanaatimizce bu eserin İbn Hicci'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir. Söz konusu yanlışlık, İbn Hicci veya İbn Haceri kelimelerinin zamanla İbn Hacer şeklinde okunmasından kaynaklanmaktadır. Yalnız şunu da belirtmek gerekir ki İbn Hicci'nin hayatını araştırırken ulaşabildiğimiz eserlerde ona ait Münebbihât adlı bir esere rastlanılmamıştır. Bu nedenle anonim bir eser olabileceği ihtimali de göz ardı edilmemelidir. Bunun yanı sıra eser, rağbet görsün diye birileri tarafından İbn Hacer'e nispet edilmiş de olabilir.

SONUÇ

Tefsir, fıkıh ve usulü, tarih, edebiyat ve lügat ilimlerinde otorite kabul edilen İbn Hacer, hayatının büyük bir bölümünü hadis ilmine vermiştir. Hadis ilminin hem rivayet hem de dirayet alanlarında devrinin en yetkin âlimi sayılmıştır.

Kaleme almış olduğu eserlerin büyük bir bölümünün hadis ilmi ile ilgili olması, onun bu sahadaki yetkinliğini ortaya koymaktadır. Çalışmamızın konusu olan *Münebbihât*, İbn Hacer'e nispetinden dolayı halk arasında rağbet bulmuş ve halkın teveccühüne mazhar olmuştur. İbn Hacer'in ilmi kişiliği, hadis rivayet ve dirayet ilimlerindeki yetkin kişiliği göz önünde bulundurularak içindeki bilgilere sahih gözüyle bakılmış ve vaazlarda da bu eserden yararlanılmıştır.

Eserin içinde yer alan hadislerin son derece problemliler olması, hatta bazı hadislerin mevzuat türü eserlerde bile yer almıyor olması, eserin İbn Hacer'e nispeti hususunda bizi ciddi şüphelere sevk etmiş ve eserin ona aidiyeti araştırılmıştır. Evvela İbn Hacer'in hayatını ve eserlerini kaleme alan eserlere başvurulmuş, söz konusu eserlerde çalışmamızın konusu olan ve ona nispet edilen bu esere rastlanılmamıştır. Daha sonra eserin otuzdan fazla mahtut nüshası incelenmiş ve eserin bir kaç hariç mahtut nüshaların çoğunda İbn Hacer'e nispet edilmediği görülmüştür.

Başta öğrencisi Sehâvî olmak üzere İbn Hacer'in hayatını kaleme alan kimselerin İbn Hacer'e ait böyle bir esere değinmemeleri, aksine çoğu kimse tarafından bu eserin ona ait olmadığı dillendirilmesi, eserin ona ait olmadığı en büyük göstergesidir. İçindeki hadislerin büyük bir kısmının uydurma olması, el yazma nüshaların büyük çoğunluğunda eserin ona nispet edilmemesi bu durumu teyid eder vaziyettedir. Zira onun gibi büyük bir muhaddisin içerisinde uydurma haberleri ve son derece zayıf rivayetleri barındıran bir eser yazması son derece uzak bir ihtimaldir. Ayrıca çalışmamızın başında

²⁷ Ömer Rıza Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin Terâcimü Musannifi'l-Kütübi'l-Arabiyye*, Müessesetü'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 1993, c.1, s.118.

²⁸ Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, c.1, s.118.

²⁹ Ebu Bekr b. Ahmed b. Muhamed b. ömer b. Muhammed Takyeddin İbn Kadi Şühbe ed-Dimeşkî, *Tabakatu's-Safi'iyye*, thk. Hafız Abdulalim Han, Alemu'l-Kutub, 1. Baskı, Beyrut 1987, c.4, s.12-13; Şemsüddin Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lami' li-Ehli'l-Karni't-Tasi'*, Daru'l-Cil, Beyrut 1992, 1. Baskı, c.1, s.269.

³⁰ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lami'*, c.1, s.270.

³¹ Ebu'l-Berekat Muhammed b. Ahmed b. Abdullah el-Gazzî, el-Amirî eş-Şafî, *Behcetü'n-Nazirin*, Daru İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan 2000, s.115; Hizmetli, "İbn Hicci", c.20, s.66-67.

³² Hayreddin ez-Ziriklî, *el-A'lâm Kamûsu Terâcim li-Eşheri'Ricali ve'n-Nisâ mine'l-Arabi ve'l-Müstarebîn ve'l-Musteşrikîn*, Daru'l-İlmi'l-Melayin, Lübnan-Beyrut 2002, c.1, s.110.

³³ Şihabüddin Ebi'l-Felah Abdulhay b. Ahmed b. Muhammed İbnu'l-İmad el-Hanbelî, *Şezeratu'z-Zehab fi Ahbari men Zeheb*, Daru İbn Kesir, Lübnan-Beyrut 1993, 1. Baskı, c.9, s.173-174.

zikrettiğimiz müteahhir veya matbu bazı nüshaların üzerinde bulunan İbn Hacer nispeti hiçbir ilim erbabı tarafından tasdik edilmemiştir.

Sonuç olarak bu eserin kesin bir şekilde İbn Hacer'e ait olmadığını, içerdiği uydurma rivayetler nedeniyle hem medreselerde bu eserin okutulmasının hem de halkı bilgilendirme hususunda bu eserden yararlanmanın son derece yanlış olduğunu düşünmekteyiz. Ayrıca bu eserden yapılan nakillerde son derece dikkatli olunması gerektiğini de belirtmeliyiz. Kanaatimizce bu eser mahtut nüshalarda ismi geçen İbn Hicci/Haceri'ye ait olup isim benzerliğinden dolayı ona nispet edilmiş olabilir. Ayrıca eserin anonim olabileceği de göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKLAR

ABDU'L-MUNİM, Şakir Mahmut, *İbn Hacer el-Askalânî Musannefâtuhu ve Dirasetun fi Menhecîhi ve Mevaridihi fi Kitabîhi'l-İsâbe*, Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 1997.

ASLANTÜRAYŞE Hümeýra, “NESEFÎ, Necmeddin” *DİA*, TDV Yayınları, c.32, İstanbul 2006.

BAĞCI, H. Musa, “Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi –Diyarbakır Örneği-”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, Sayı 1, Nisan 2009.

BİLEN, Mehmet, “Din Görevlilerinin Hadis Bilgileri Üzerine”, *İslami İlimler Dergisi*, Yıl 2, Sayı 2, Güz 2007.

EBU UBEYDE, Meşhur b. Hasan Al Selman, *Kütüb Hazzere minha'l-Ulema'*, Daru's-Sumay'i, Riyad 1995.

EL-GAZZÎ, Ebu'l-Berekat Muhammed b. Ahmed b. Abdullah el-Gazzî, el-Amirî eş-Şafiî, *Behcetü'n-Nazirin*, Daru İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan 2000.

EŞ-ŞEHY, Abdussettar, *el-Hafız İbn Hacer el-Askalânî*, Daru'l-Kalem, 1. Baskı, Dımeşk 1992.

HİZMETLİ, Sabri, “İbn Hicci”, *DİA*, TDV Yayınları, c.20, İstanbul 1999.

İBN HACER, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Âskalanî, *Münebbihât*, Daru't-Tıba'ati'l-Amire yy. 1897.

-----, *ed-Dureru'l-Kamine fi A'yani Mieti's-Semaniye, Dairetu'l-Mearifi'l-Osmaniyye*, Haydarabad-Hind 1972.

İBN KADÎ ŞÜHBE, Ebu Bekr b. Ahmed b. Muhamed b. ömer b. Muhammed Takyeddin ed-Dimeşkî, *Tabakatu's-Şafi'iyye*, thk. Hafız Abdulalim Han, Alemu'l-Kutub, 1. Baskı, Beyrut 1987.

İBNU'L-İMAD EL-HANBELÎ, Şihabüddin Ebi'l-Felah Abdulhay b. Ahmed b. Muhammed Şezeratu'z-Zehab *fi Ahbari men Zeheb*, Daru İbn Kesir, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 1993.

İSMAIL PAŞA, el-Bağdadî, *Hediyetu'l-Ârifin Esmâu'l-Müellefin ve Asaru'l-Musannifin min Keşfi'z-Zunûn*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 1992.

KÂTİP ÇELEBİ, Hâcî Halife Mustafa b. Abdullah Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-Zunun an Usami'l-Kutub ve'l-Funun*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 2008.

KAHHALE, Ömer Rıza, *Mu'cemu'l-Müellifin Terâcimü Musannifi'l-Kütübi'l-Arabiyye*, Müessesetu'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 1993.

KANDEMİR, M. Yaşar, “İbn Hacer el-Askalani”, *DİA*, TDV Yayınları, c.19, İstanbul 1999.

SEHÂVÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahman, *el-Cevâhir ve'd-Dürer fi Tercemet-i Şeyhülislâm İbn-i Hacer*, Daru İbn-i Hazm, Lübnan-Beyrut 1999.

-----, *ed-Dav'û'l-Lami' li-Ehli'l-Karni't-Tasi'*, Daru'l-Cil, 1. Baskı, Beyrut 1992.

TURAN, Mehmet “Meşhur Hadis Âlimi İbn Hacer El-Askalânî'nin Hayatı ve İlmi Kişiliği”, *Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hakemli Dergisi*, Yıl 2017, Cilt 1, Sayı 1.

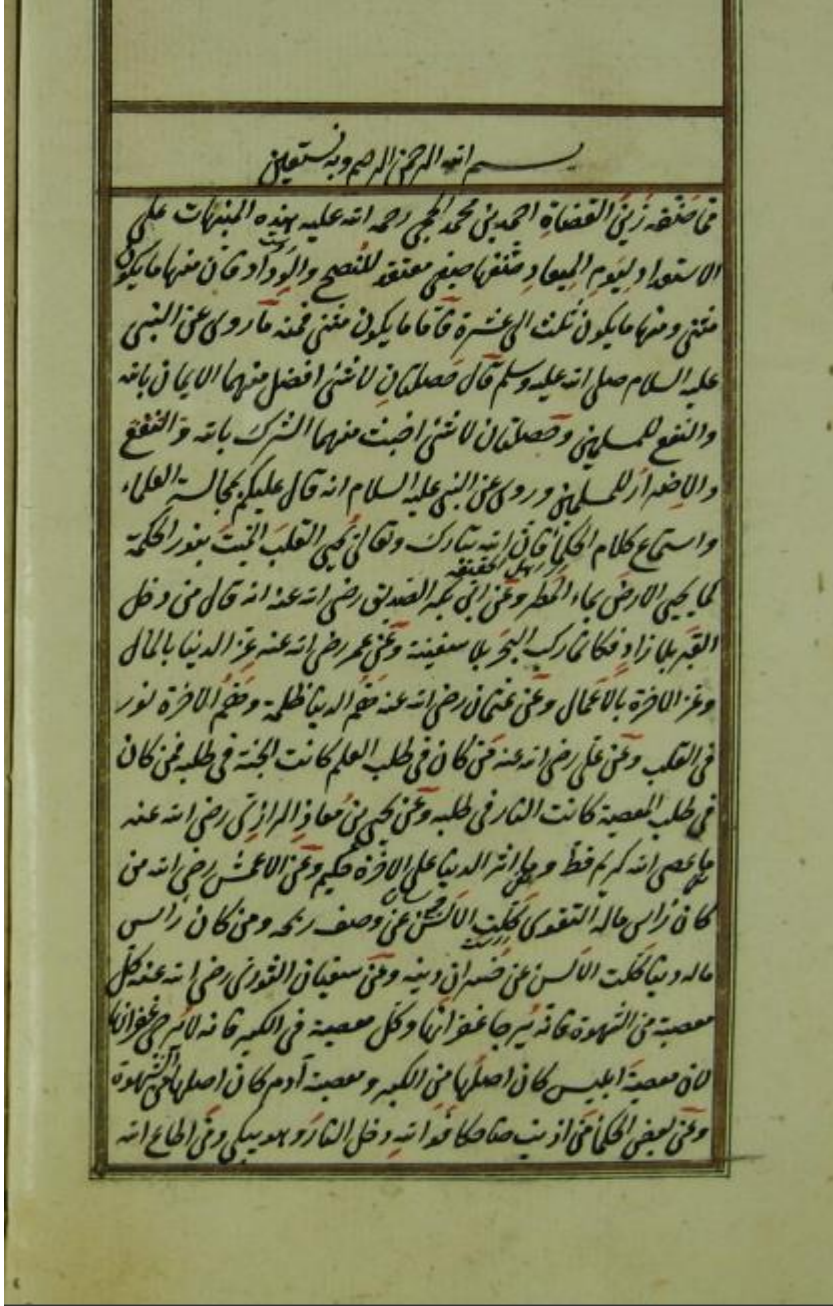
-----, *İbn Hacer el-Askalanî'ye Nispet Edilen Münebbihat Adlı Eserdeki Merfu Hadislerin Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2017.

ZİRİKLÎ, Hayreddin, *el-A'lâm Kamûsu Terâcim li-Eşheri'Ricali ve'n-Nisâ mine'l-Arabi ve'l-Müstarebin ve'l-Musteşrikim*, Daru'l-İlmi'l-Melayin, Lübnan-Beyrut 2002.

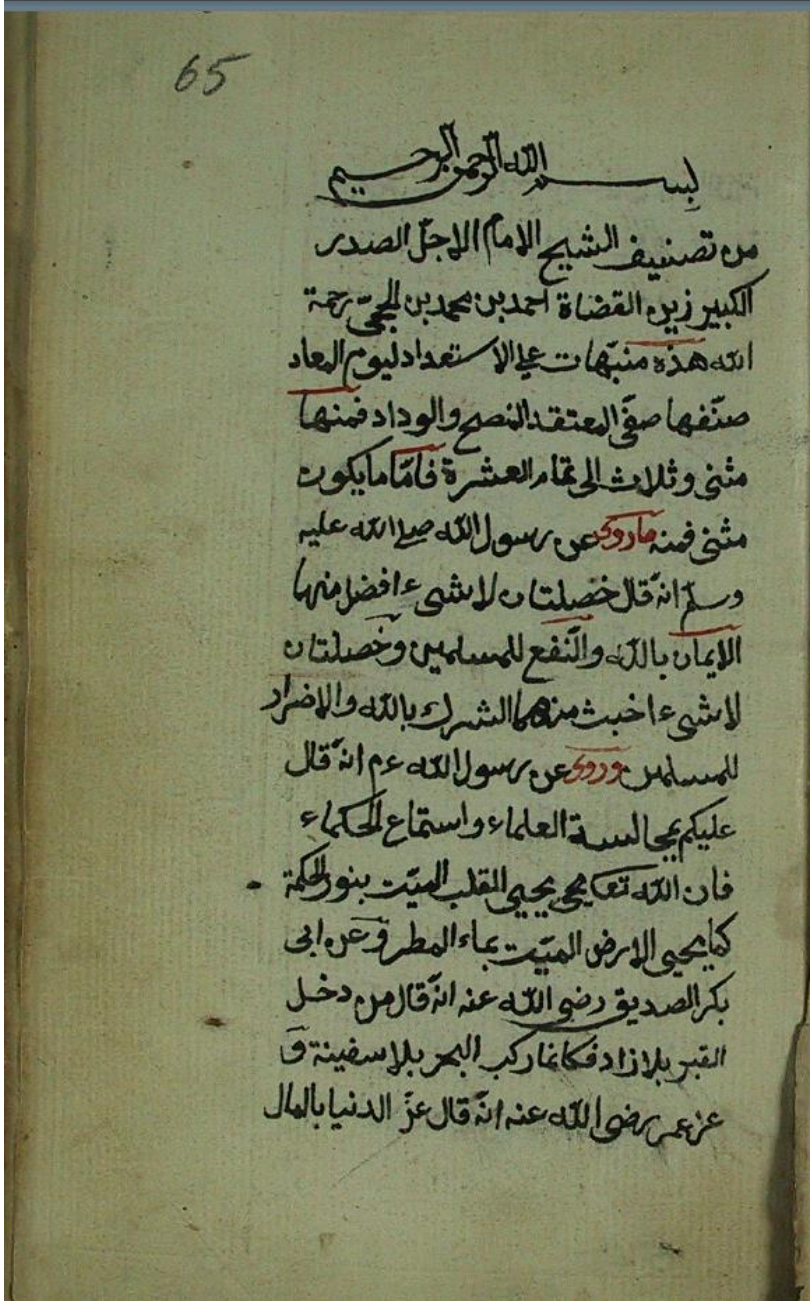
EKLER

A) İbn el-Hicci'ye Nispet Edilen Nüshalar

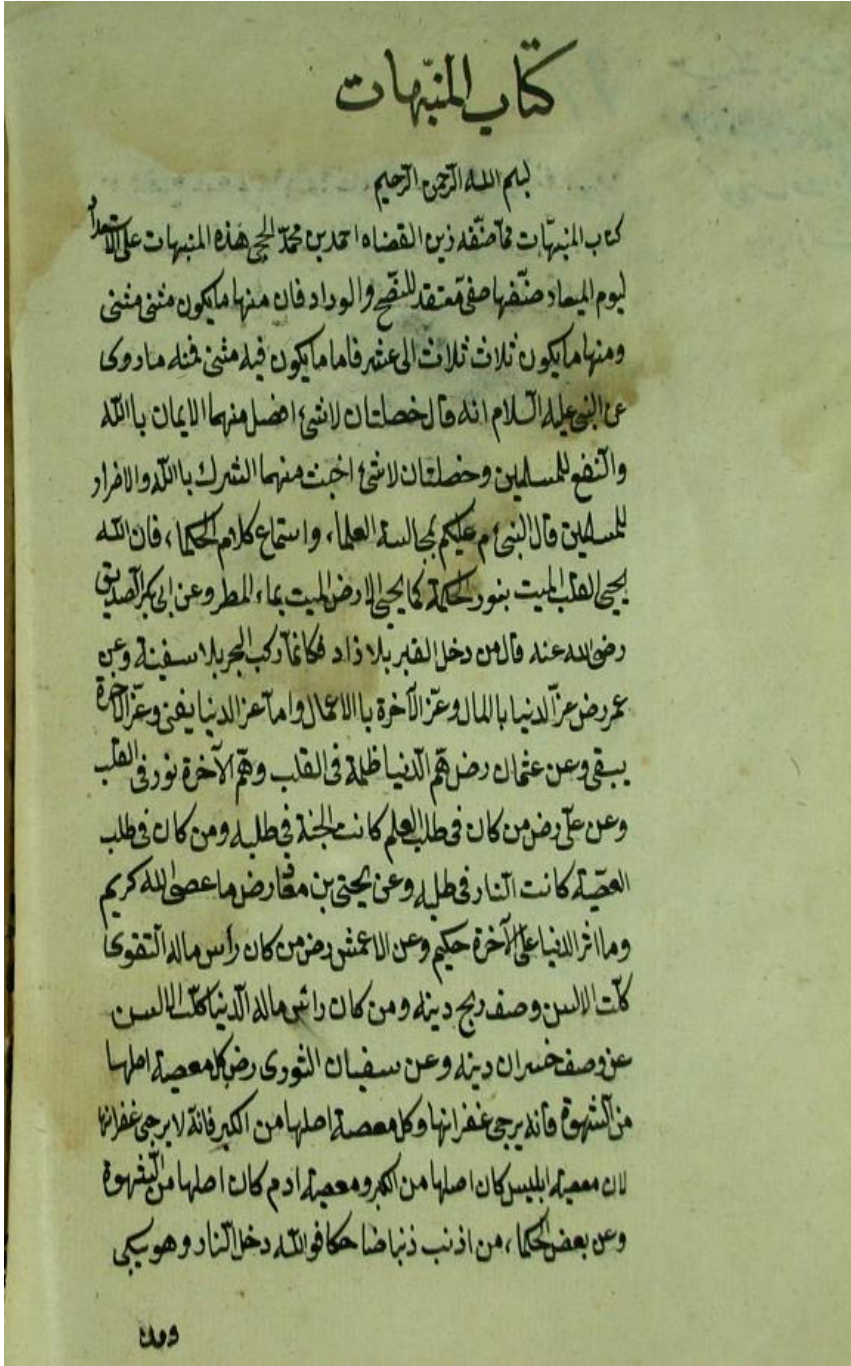
I. Nüsha

II. Nüsha

III. Nüsha

IV. Nüsha

أَنَّ شَيْئًا مِنَ الْعِلْمِ
 إِذَا فَسَدَ كَثُرَ الْوَسْوَسُ
 إِذَا فَسَدَ كَثُرَ الْوَسْوَسُ
 إِذَا فَسَدَ كَثُرَ الْوَسْوَسُ
 إِذَا فَسَدَ كَثُرَ الْوَسْوَسُ
 إِذَا فَسَدَ كَثُرَ الْوَسْوَسُ
 إِذَا فَسَدَ كَثُرَ الْوَسْوَسُ
 إِذَا فَسَدَ كَثُرَ الْوَسْوَسُ
 إِذَا فَسَدَ كَثُرَ الْوَسْوَسُ

B) İbn el-Hacerî'ye Nispet Edilenler

I. Nüsha

بِهَذَا كِتَابِ التَّشْرِيفِ بِأَسْمَاءِ مُتَنَبِّهَاتٍ مِنْ حَدِيثِ النَّبِيِّ
 بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَالْآلُ أَجْمَعِينَ **أَمَّا بَعْدُ**
 فَمِنْ مُتَنَبِّهَاتٍ عَلَى الْأَسْتِذَادِ لِيَوْمِ الْمِيْعَاةِ وَصُنْفِهَا صَفِي مَوْعِدٍ لِلنَّصِيحِ وَالرُّدَا
 وَهَدَايَةِ الرَّشَادِ وَهُوَ زَيْنُ الْقَضَاةِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ رَحْمَةِ اللَّهِ عَلَيْهِ سَلَامٌ فَانْ خَيْرُهَا مَا يَكُونُ
 مَشْفِيًّا وَمَا يَكُونُ مَوْثِقًا لِثَلَاثِ الْعَشْرِ فَمَا يَكُونُ مَشْفِيًّا فَمَنْ مَارَوْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَخَصَلْتَانِ لِأَشْيِئِ أَفْضَلُ مِنْهُمَا الْإِيمَانُ بِاسْمِهِ وَالنَّفْعُ لِكُلِّ مُسْلِمٍ
 وَخَصَلْتَانِ لِأَشْيِئِ أَخْبَثُ مِنْهُمَا الشُّرْكُ بِاسْمِهِ وَالْإِضْرَارُ لِكُلِّ مُسْلِمٍ **وَرَوَى**
 عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ عَلَيْكُمْ بِحَالَةِ الْعُلَمَاءِ وَاسْتِمَاعِ كَلَامِ الْحُكَمَاءِ قَالَ إِنَّهُ
 سَجَى الْغَلْبِ لِيَمْتِنَتْ بِنُورِ الْكَلِمَةِ كَمَا يَجِيءُ الْأَرْضَ الْيَمِينُتَ بِمَاءِ الْمَطَرِ **وَعَنِ** أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ
 عَنْهُ قَالَ مَنْ دَخَلَ الْقَبْرَ لَا زَادَ فِي كِتَابَتِهِ إِلَّا كَسْبُ الْجَبْرِ بِالسَّفِينَةِ **وَعَنِ** عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ
 عَجَزَ الدُّنْيَا بِالْمَالِ وَعَجَزَ الْآخِرَةُ بِالْأَعْمَالِ **وَعَنِ** عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ تَمَّ الدُّنْيَا ظَلَمَةُ فِي الْغَلْبِ
 وَتَمَّ الْآخِرَةُ نُورًا فِي الْغَلْبِ **وَعَنِ** عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ مَنْ كَانَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ كَانَتْ أَلْفُ نَفْسٍ فِي طَلَبِهِ
 وَمَنْ كَانَ فِي طَلَبِ الْمَعْصِيَةِ كَانَتْ النَّارُ فِي طَلَبِهِ **وَعَنِ** مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَرَّمَ وَالْحَكِيمُ هُوَ الَّذِي
 أَصَابَتْ فِي رَأْيِهِ وَمَا أَشْرَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ حَكِيمٌ **وَعَنِ** الْأَعْمَشِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ مَنْ كَانَ رَأْسُ مَالِهِ
 التَّقْوَى كَلَّمَتْهُ الْأَسِنَّةُ بِعَيْنِ وَصَفَرِ نَجْدِ دِينِهِ وَمَنْ كَانَ مَالُهُ الدُّنْيَا كَلَّمَتْهُ الْأَسِنَّةُ بِعَيْنِ خَيْرِ نَفْسِهِ
وَعَنِ سَفِيَانَ الثَّوْرِيِّ كُلَّ مَعْصِيَةٍ مِنَ الشُّهُورَةِ فَإِنَّهُ يَرْجَى غُفْرَانَهَا وَكُلَّ مَعْصِيَةٍ مِنَ الْكَبَائِرِ فَإِنَّهُ

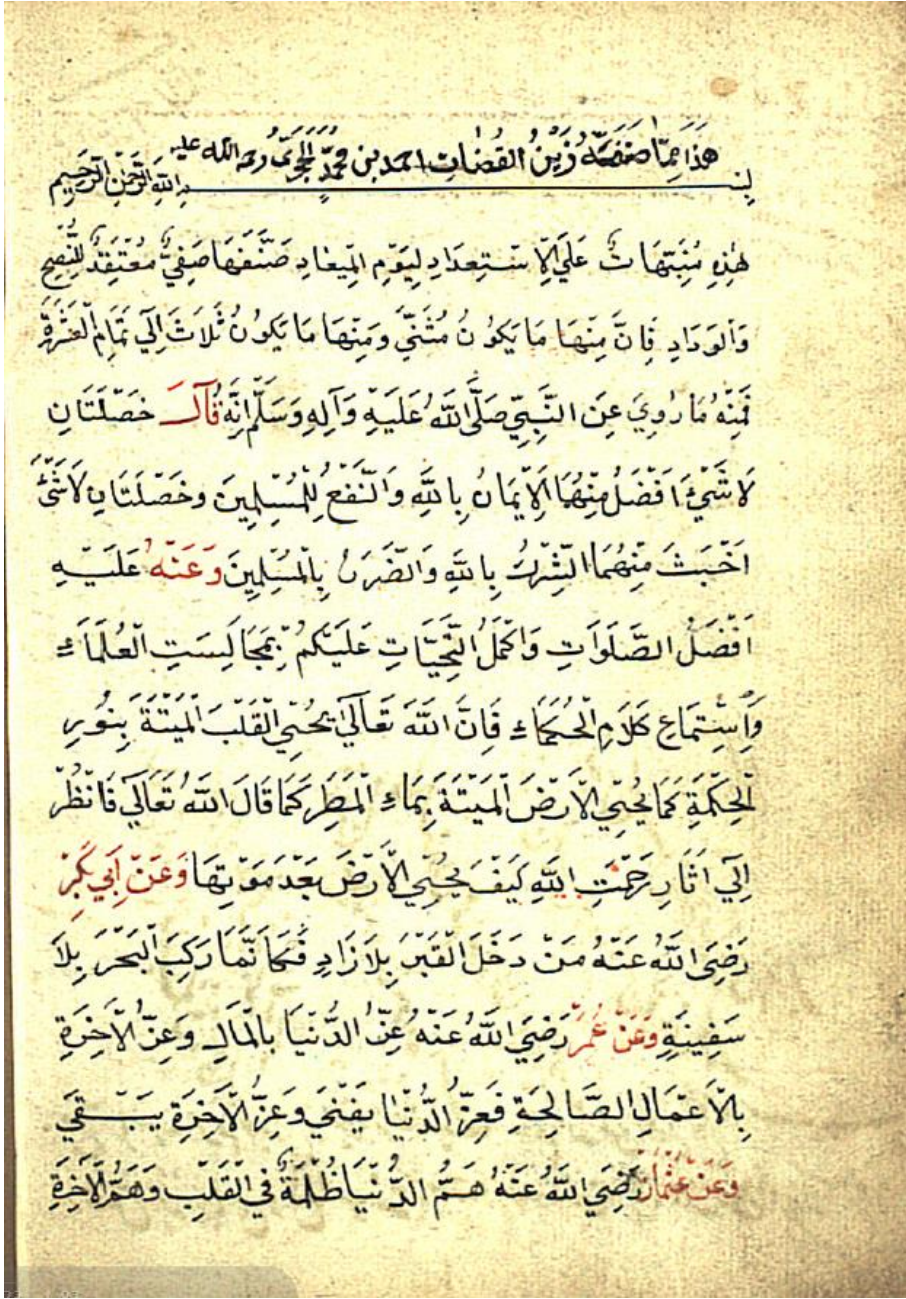
II. Nüsha

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مَا صَنَفَ زَيْنُ الْقَضَاءِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِيُّ هَذِهِ الْمُنَهَاتِ عَلَى اسْتِعْدَادِ الْيَوْمِ
الْمَعَادِ، صَفْحَةً مَعْتَقِدًا لِلنَّفْعِ وَالْوَدَادِ، فَإِنْ مِنْهَا مَا يَكُونُ مَشْنِيٍّ وَمِنْهَا مَا يَكُونُ سَكْرًا
إِلَى تَامِ الْعَشْرَةِ، فَأَمَّا مَا يَكُونُ مَشْنِيٍّ فَهُوَ مَا رَوَى عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ
خَصَلْتُكَ لَا يَشِيءُ فَضْلُ سِنِمَا إِلَّا بِمَا بَدَّهَ وَالنَّفْعُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَخَصَلْتُكَ لَا يَشِيءُ خَيْبٌ
مِنْهَا الشُّرْكُ بَعْدَهُ وَالْأَضْرَارُ بِالْمُسْلِمِينَ وَرَوَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ عَلَيْكُمْ
بِحَيِّ السُّنَّةِ الْعُلَمَاءُ، وَاسْتَمَاعِ كَلَامِ الْحُكَمَاءِ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَحْيِي الْقَلْبَ الْمَيِّتَ بِتَوْحِيدِ الْحُكْمِ بِمَا
يَكُونُ لَيْتَ بِنَاءِ الْمَطَرِ عَرَابِيٍّ بِكَ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ إِذَا دَخَلَ الْقَبْرَ بَلَازِدًا فَكُنْ خَارِبًا كَيْفَ
بَلَاسِيفَةٍ وَعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ عَرِّضْتُ بِلَالًا وَعَرِّضْتُ لِقُرَّةَ بِنْتُ كَعْبَةَ وَرَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا
أَنَّ قَالَ هَمَّ الدُّنْيَا ظِلْمَةٌ فِي الْقَلْبِ وَهَمَّ الآخِرَةِ نُورٌ فِي الْقَلْبِ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ مَنْ كَانَ
فِي طَلَبِ الْعِلْمِ كَانَتْ الْجَنَّةُ فِي كَلْبِهِ وَفِي طَلَبِ الْمَعْصِيَةِ كَانَتْ النَّارُ فِي طَلْبِهِ وَعَنْ أَبِي بَرزَةَ
سَعَادٍ مَا عَصَى اللَّهُ كَرِيمًا وَرَأَى أَمْرًا لِلدُّنْيَا عَلَى الآخِرَةِ حَكِيمًا وَعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَأَى رَأْسَ لَيْثٍ فِي
كَلْبِ اللَّاسِنِ نَجْمٌ وَصَفَّ رَجُلٌ وَجْهَهُ وَجَوَّكَانَ رَأْسَ لَيْثٍ فِي الدُّنْيَا كَلْبٌ لِلَّاسِنِ نَجْمٌ وَصَفَّ
وَبِنْتِ عَمْرِو بْنِ شُعْبَانَ الثَّوْرُ كُلُّ مَعْصِيَةٍ مِنَ الشُّهُوةِ فَإِنَّهُ مَرَّ بِغَفْوَاتِهَا وَكُلِّ مَعْصِيَةٍ مِنَ الْكِبْرِيَاءِ
لَا مَرَّ بِغَفْوَاتِهَا لِأَنَّ مَعْصِيَةَ الْمَسِيحِ كَانَتْ مَرَّ بِهَا فِي الْكِبْرِيَاءِ وَكُلِّ مَعْصِيَةٍ أَدَمٌ كَانَتْ مَرَّ بِهَا فِي الشُّهُوةِ وَكُلِّ
بَعْضِ الْحُكْمَاءِ، فَإِذَا زِنْتِ فِيهَا ضَا حُكْمًا فَوَاحِدٌ فِي النَّارِ وَهُوَ يَكُونُ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ وَالْمَطَاعَةِ وَالْوَدَائِعِ
فَوَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ وَهُوَ ضَا حُكْمًا وَعَنْ نَعْمَانَ بْنِ الْحَكَمِ، لَا تَحْتَوِ الدُّنُوبُ الصَّغِيرَاتُ أَنْ يَهْتَشِبَ
الدُّنُوبُ الْكُبْرَى رَوَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ لِصَغِيرَةٍ مَعَ الْفَرَارِ وَالْكَبْرَى مَعَ الْإِسْتِغْفَارِ
وَقَبْلَ هَمِّ الْعَارِفِ التَّشَاءُ وَهَمُّ الرَّاهِدِ الدَّعَاءُ لِأَنَّ هَمَّ الْعَارِفِ رَبِّهِ وَهَمُّ الرَّاهِدِ الْفَرَارِ مِنْ
بَعْضِ الْحُكْمَاءِ، مَرَّ تَوْحُمٌ أَنْ لَمْ يَلْيَأْ أَوْلَى حُرْمَةً قَلَّتْ مَعْرِفَتُهُ بِاللهِ وَتَرْتَوْحُمٌ أَنْ لَمْ يَعُدْ وَأَعْبَدُ

بِقَارِظِ الْإِسْلَامِ يَكُونُ بِالْكَسْرِ كَلْبًا وَكَلْبًا
وَكَلْبَةً وَكَلْبًا لَمْ يَأْتِ بِهَا تَحْفَافٌ فِي الْحَقَائِقِ
سَلْبَةً

بِالْفَرْقِ

III. Nüsha

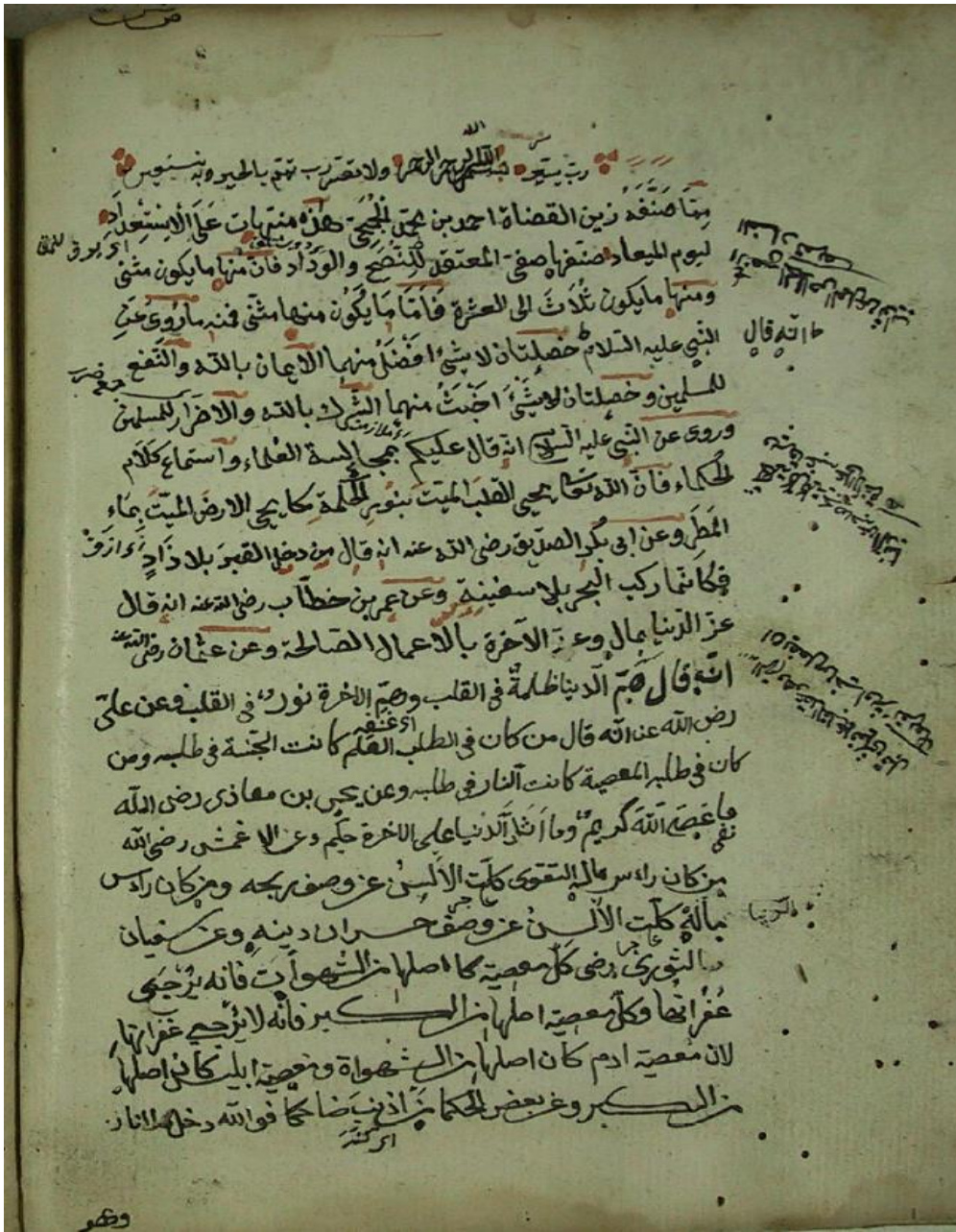

IV. Nüsha

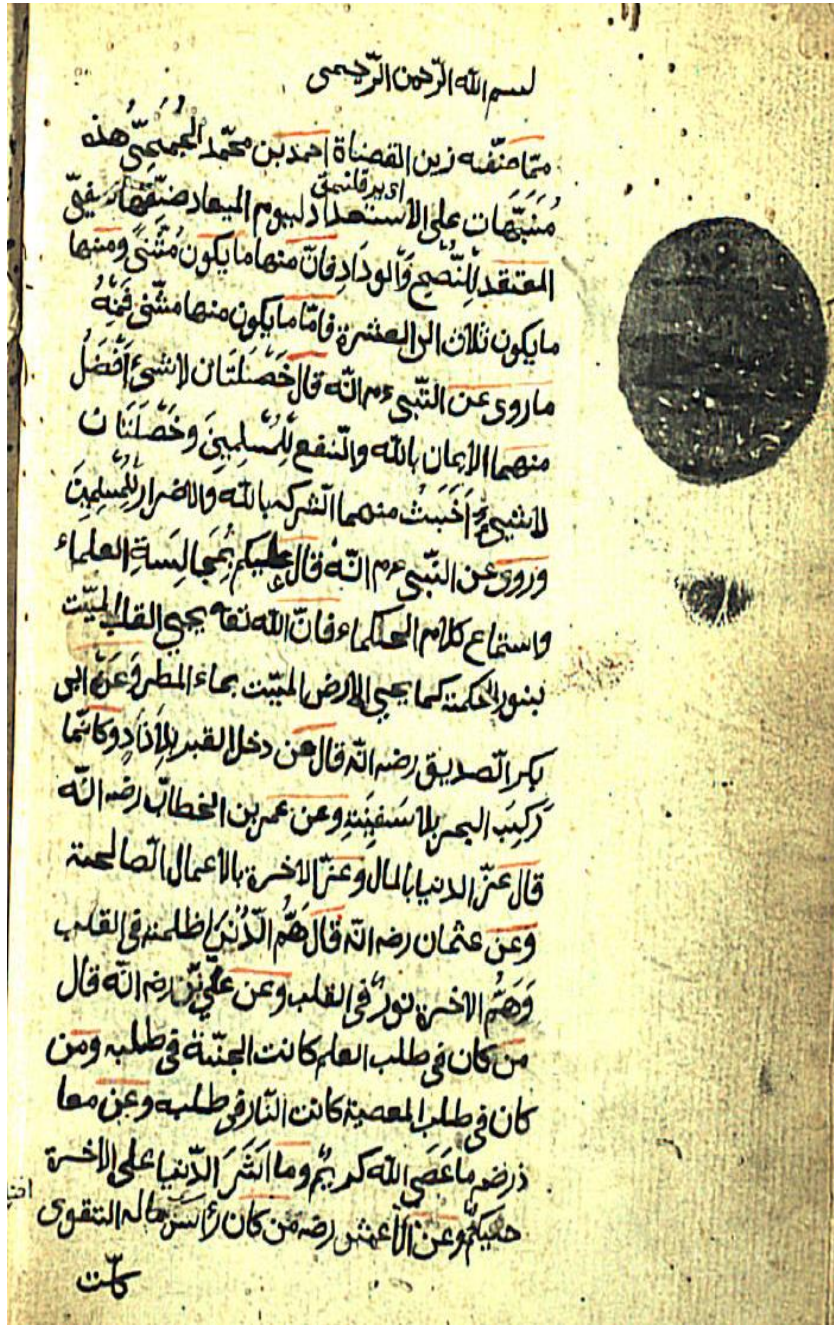
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَبِسْمِ سَعْدِیْنِ وَرَبِّ الْعَالَمِیْنَ
 الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِمْ وَسَلَّمَ عَلَی سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ خَاتَمِ
 النَّبِیِّیْنَ وَعَلَىٰ آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِیْنَ لِیْذَٰلِكَ مَا صَنَعْتُمْ لِرَبِّیْنَ الْقَضَاةِ
 أَحْمَدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ رَحِمَهُ اللّٰهُ عَلَیْهِمْ وَتَسْمِیَ الْمُنْبَهَاتِ عَلَی الْاِسْتِعْدَادِ
 لِیَوْمِ الْمَقَادِرِ قَالَ الشَّيْخُ صَفَقْتُمْ بِمَقْتَدِ النَّصْرِ وَالْمَادِ فَإِنْ فِیْهَا
 مَا یَكُونُ مُشْتَرِكًا یَكُونُ ثَلَاثًا الْأَوَّلُ الْعَشْرَةُ فَتَأْمُرُ مَا یَكُونُ مُشْتَرِكًا
 رَوَى عَنْ النَّبِیِّ صَلى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ خَصَلْتَانِ لِأَشْیَءٍ أَحْضَلُ مِنْهُمَا
 الْإِیْمَانُ بِاللّٰهِ وَالنَّفْعُ لِلْمُسْلِمِیْنَ وَخَصَلْتَانِ لِأَشْیَءٍ أَحْبَبُ مِنْهُمَا الْفِرَاقُ
 بِاللّٰهِ وَالْفِرَاقُ لِلْمُسْلِمِیْنَ وَعَنْهُ عَلَیْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ عَلَیْكَ بِحُجَّاتِ السَّنَةِ
 الْعُلَمَاءُ وَبِیْنَمَا كَلَامُ الْحُكَمَاءِ فَإِنَّ الْقَدَمَ كَحَجْرِ الْقَلْبِ الْمَعْبُودِ بِمُورِ الْحِكْمَةِ
 حَاجِجِ الْأَرْضِ بِمَا وَالْمَطَرُ وَرَحْمَةُ الرَّحْمٰنِ یُكْرَهُ أَنْ یُكْرَهُ الْقَدَمُ مِنْ دَخْلِ الْقَبْرِ بِالْإِزَادِ
 فَكَمَا تَأْتِيكَ الْجَمَّةُ بِالْأَسْفِينَةِ وَعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ الدُّنْيَا بِالْمَالِ وَعَنْ
 الْأَخْرَةَ بِالْأَعْمَالِ الْمَصَالِحِ وَعَنْ عَثْمَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ الدُّنْيَا بِقَبْلِ وَرَحْمَةُ
 الْأَخْرَةَ بِمَعْنَى ظَمِّ الدُّنْيَا ظَلَمَةُ فِي الْقَلْبِ وَظَمُّ الْأَخْرَةَ فَتُوزَنُ الْقَلْبُ وَقَالَ
 عَلِيُّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مَنْ كَانَ فِي طَلِبِ الْعِلْمِ كَانَتْ الْجَنَّةُ فِي طَلِبِهِ وَمَنْ كَانَ فِي طَلِبِ
 الْمَعْصِيَةِ كَانَتْ النَّارُ فِي طَلِبِهِ وَعَنْ أَبِي بَرٍّ مَادَ مَا عَصَيْتُكَ يَوْمَ وَمَا أَشْرَ الدُّنْيَا

C) İbn el-Cümehi'ye Nispet Edilen

I. Nüsha

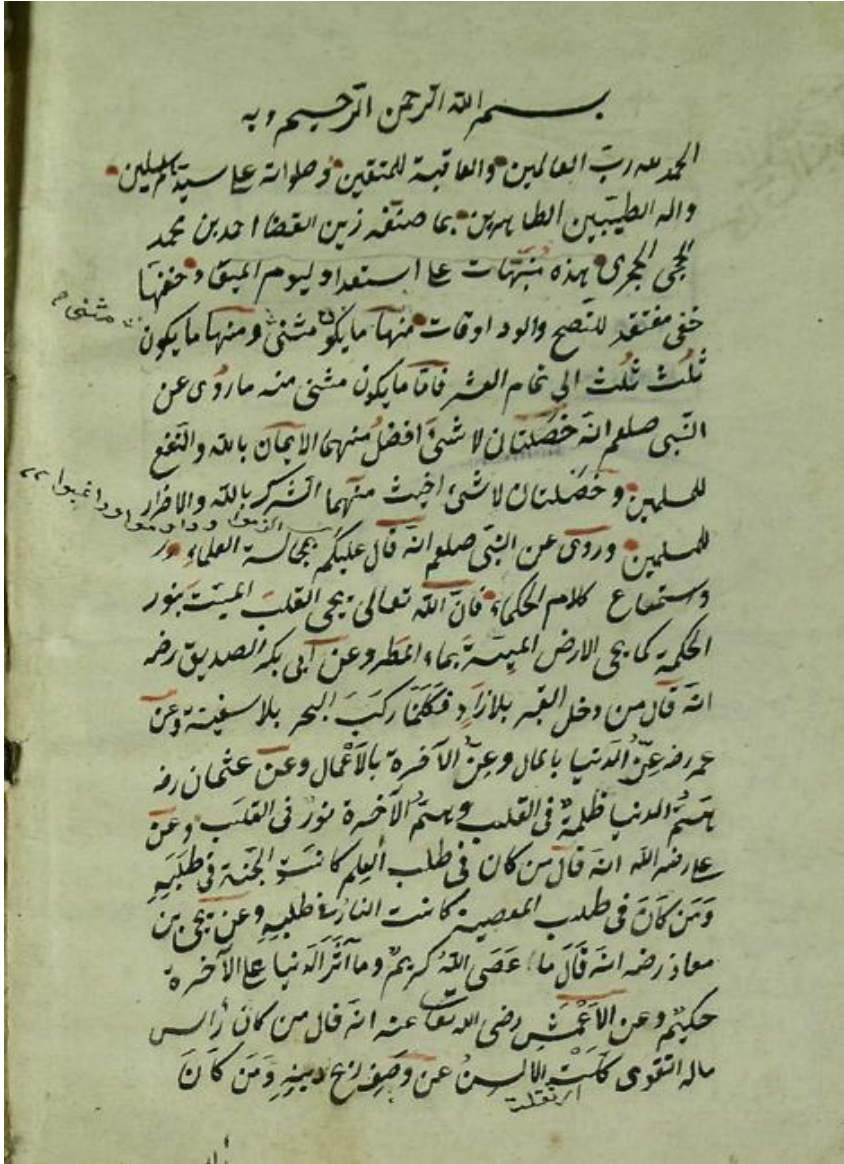
II. Nüsha

D) İbn el-Hicî el- Hacerî'ye Nispet Edilenler

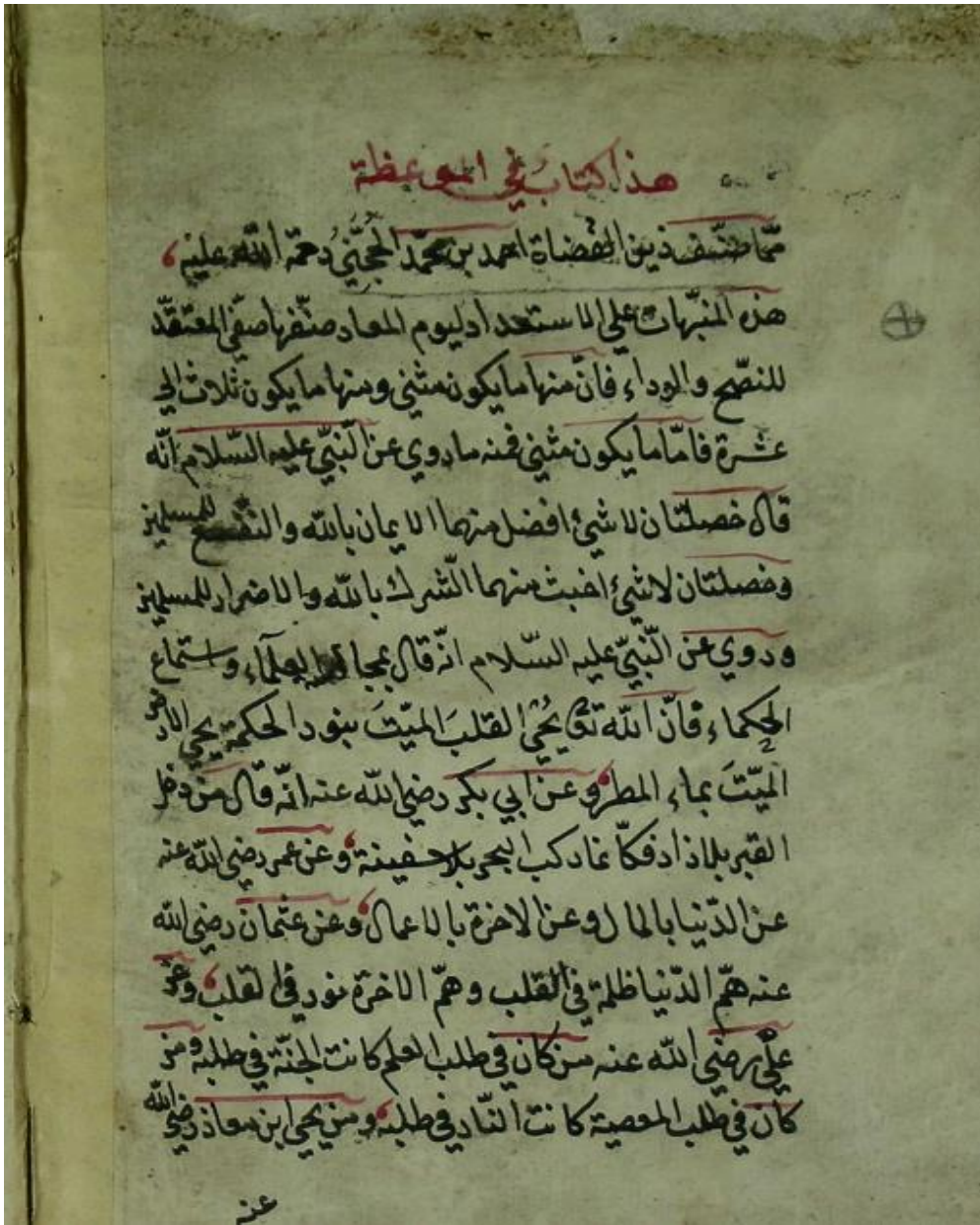
I. Nüsha

Bu nüshada yola çıkarak İbn el-Hicî ve İbn el-Hacerî künyeli şahısların aynı kişi olduğu kanaatine vardık.

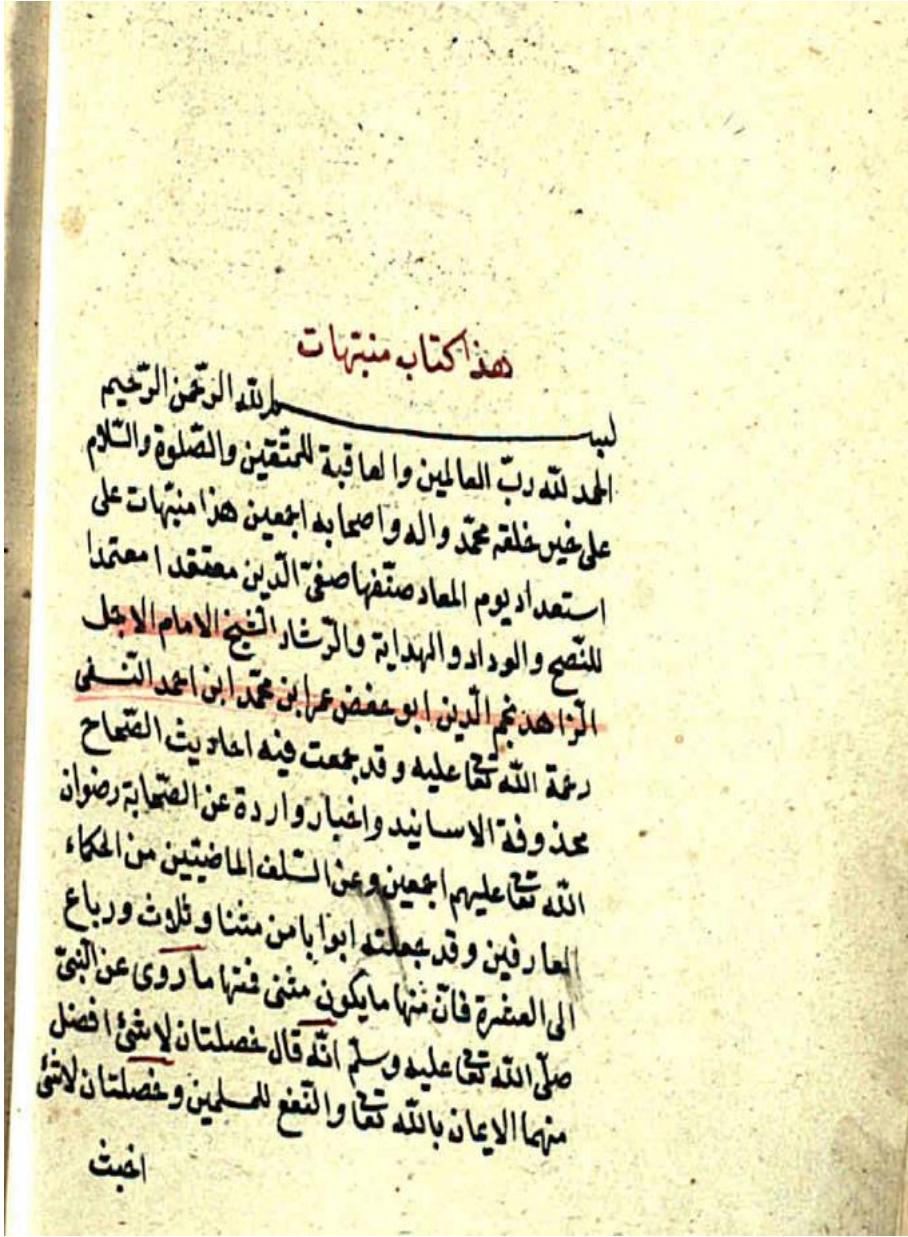
E) İbn el Hücce'nî'ye Nispet Edilen

I. Nüsha

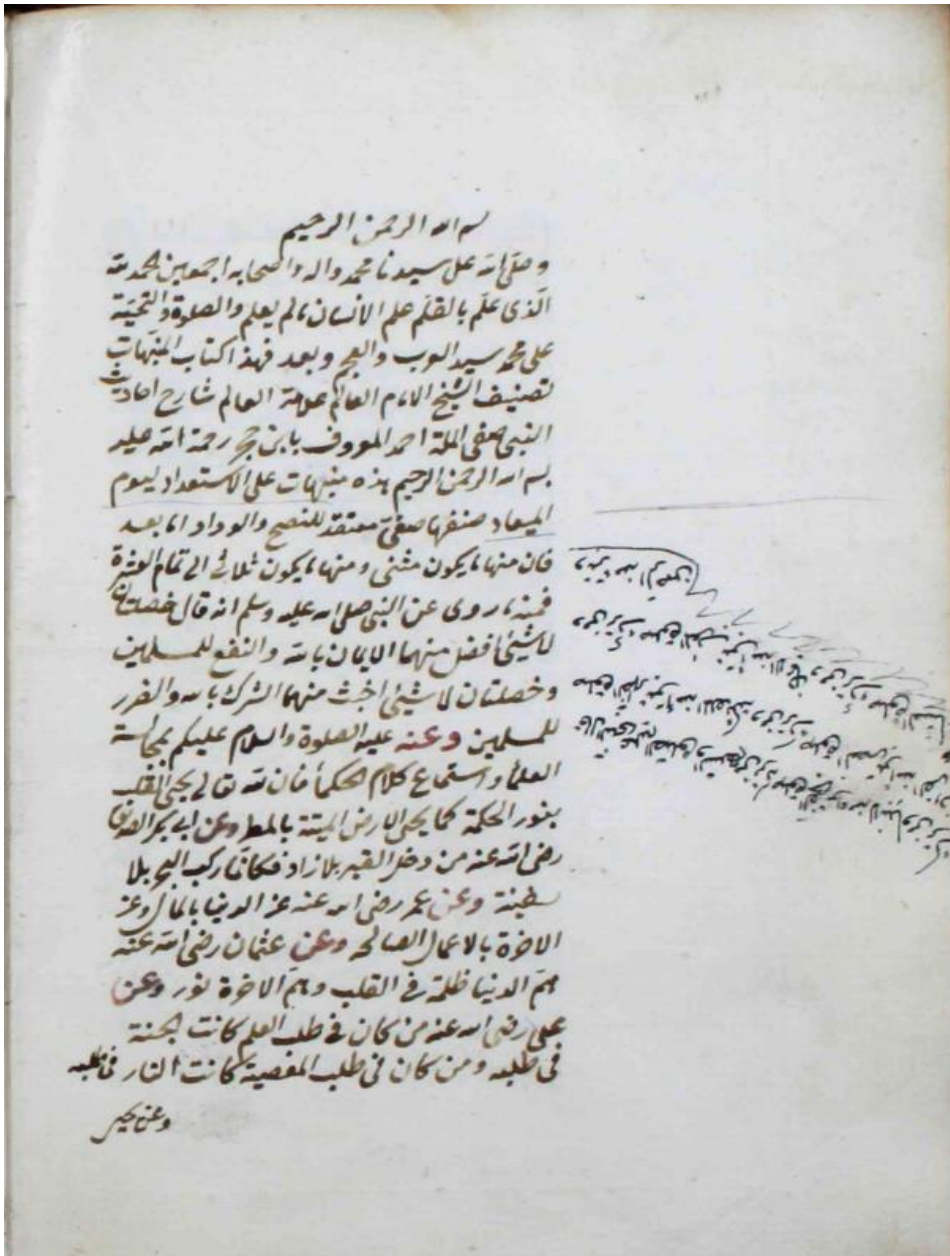
F) En-Nesefî'ye Nispet Edilenler

I. Nüsha

G) İbn Hacer'e Nispet Edilenler

I. Nüsha

II. Nüsha

Bu nüshada İbn Hacer'in İsminin üstü çizilmiştir. Kanaatimizce bunu yazan kimse eserin İbn Hacer'e nispetinin doğru olmadığı kanısına varmış ve o nedenle ismin üstünü çizmiştir.

